

**МИЛОШ ЛАКИЋЕВИЋ\***  
Висока школа струковних студија за  
криминалистику и безбедност  
Ниш

УДК 351.78:343.9  
Прегледни рад  
Примљен: 12.08.2018  
Одобрен: 22.09.2018  
Страна: 279-307

## ОБАВЕШТАЈНИ ОКВИР ФЕНОМЕНА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

**Сажетак:** Организовани криминал је негативна друштвена појава и озбиљан злочин којим се тешко крше људска права грађана и угрожава национална безбедност државе. Одбрана система националних вредности од организованог криминала представља одговоран и сложен задатак чији тежишни носиоци су посебно оспособљене снаге система националне безбедности државе. Њихова целокупна ангажованост прожета је обавештајно-оперативном делатношћу коју усмерава и контролише врховни менаџмент државе и наравно, користи њене резултате. У раду су размотрени и приказани неки аспекти обавештајно-оперативне делатности снага система националне безбедности у процесу заштите националних вредности од организованог криминала, истицањем значаја стратегије нулте толеранције у спречавању и сузбијању организовано-криминалне претње националне безбедности.

**Кључне речи:** обавештајна делатност, обавештајно-оперативна делатност, обавештајни систем, систем националних вредности, организовани криминал, борба против организованог криминала

### Увод

Држава као најорганизованија људска заједница функционише у објективној средини, у којој постоје и функционишу бројни и разноврсни субјекти у њеном окружењу. Најзначајнији међу њима су друге државе чији позитиван или негативан утицај трпи свака држава и наравно, утиче на њих. Различити, често супротстављени интереси између држава имају за последицу да њихов међусобни однос понекад карактерише аморалност, обмана, превара и неправност, укључујући и употребу физичке силе или претња њеном употребом. Наиме, релевантна сазнања указују на то да су изнимне државе у савременом свету чију безбедност не угрожава нико споља или изнутра. У таквој суровој реалности опстанка и развоја, евентуална неадекватна обавештеност одређене државе о опасностима у свом непосредном (и глобалном) окружењу, може да

---

\* milos@kib.edu.rs

има разноврсне штетне последице по њен систем (виталне и друге) вредности. Стога, држава ради обезбеђивања одговарајуће сопствене обавештености о постојећим и могућим опасностима, успоставља одговарајућу *обавештајну компоненту*, односно *систем*.

Суштинска заокупљеност сваке државе јесте како да на одговарајући начин штити и непрекидно развија и јача свој систем вредности. Континуално остварење тог циља претпоставља суочавање са бројним и разноврсним тешкоћама, чак и када нису испољене угрожавајуће делатности према њему. У условима када су такве делатности евидентне, остваривање дотичног националног циља постаје *неизвесно*. Његово остваривање постаје *веома неизвесно* када су носиоци друштвено штетних делатности поједини њени грађани, а постаје *критично неизвесно* када њени грађани (најмање два лица) договорно (организовано), у дужем временском периоду, систематски нападају њен систем вредности. У таквим околностима *штетне последице* по национални систем вредности су *највеће* уколико су удружени (организовани) носиоци угрожавајућих делатности *службена лица* (припадници система политичке власти), или су *мешовитог састава* (приватна и службена лица) или је пак једна од ових категорија лица повезана са лицима из окружења дотичне државе.

Поменућа обележја су својствена многим носиоцима угрожавајућих делатности по националну безбедност државе. Међутим, основано је констатовати да носиоци организованог криминала (*организовани криминални колективитети*) представљају највећу опасност по безбедност националне државе. То, пре свега, зато што за разлику од других угрожавајућих делатности, специфичност организованог криминала је у томе што су његови носиоци углавном грађани матичне државе, чије могућности за урушавање система националних вредности не зависи од њиховог укупног броја, већ *друштвеног статуса*, који може бити приватни или службени. Највеће могућности за доношење штете држави и друштву и грађанима имају службена лица као носиоци организованог криминала, јер су у питању особе којима је држава поверила задатак да је штите од свих облика угрожавања а оне је ипак угрожавају. Ради потврђивања наведеног треба поћи од *основне идеје организованог криминала – тајно и противзаконито онемогућавање примене права, што нужно укључује и коруптивне појединце или група из система политичке власти*. Такво сазнање упозорава на то да уколико је ефикасан систем државне контроле у откривању (регистровању) службених лица склоних криминалу и корупцији и о томе информирани врховни менаџмент државе, биће минималне могућности да неко службено лице удружено са другим службеним или приватним лицем(-има), у дужем временском периоду угрожава безбедност система националних вредности.

*Држава* ради ефикасне заштите националних вредности од стварних и потенцијалних опасности (не-оружане и оружане), независно од тога где се налазе њихови носиоци (унутар или ван њених граница), *успоставља* макробезбедносни систем, познатији као *национални систем безбедности*. Његова континуална ангажованост обухвата планско и организовано предузимање мера и активности ради оптималне заштите националних вредности од испо-

љених (постојећих) и могућих облика угрожавања њихове безбедности. *Тежиште* његове ангажованости је (треба да буде) на спречавању носилаца угрожавања да нападну штићену вредност, односно тежиште је на *превенциви*. Наравно, таква опредељеност не сме да смањи његову ефикасност у заштити националних вредности након што су нападнуте (угрожене), односно треба да га карактерише адекватна *реактивна способност*. Реч је заправо о усклађеној ангажованости националног система безбедности државе, коју карактеришу истовремене офанзивне и дефанзивне делатности.

Предуслов остваривања такве сврховитости националног система безбедности, (наравно, и посебне - у погледу заштите националних вредности од организованог криминала) јесте *квалитетна обавештеност о тајним и јавним угрожавајућим делатностима усмерених ка националним вредностима*. У складу са таквим захтевом, национални систем безбедности државе састоји се од одговарајућег броја подсистема (*обавештајни, одбрамбени, полицијски, противтерористички, противкриминални...*). Међутим, важно је имати на уму то да ефикасно функционисање сваког подсистема националног система безбедности државе зависи од нивоа његове обавештености. Сваки од њих посебно, тај неизоставан захтев обезбеђује самосталним предузимањем обавештајне делатности и ослањањем на *обавештајна сазнања обавештајног система, који, преовладавајуће су заснована на тајним изворима (оперативним методама и средствима)*. Ради ваљаног препознавања суштине процеса одбране националних вредности од организованог криминала, најпре предочавамо основне чињенице о организованом криминалу, а потом о обавештајном оквиру феномена организованог криминала.

## **Организовани криминал – најопаснија неконвенционална претња националној безбедности државе**

Преглед садржаја доктринарних докумената из области националне безбедности највећег броја држава савременог света указује на то да уважавају сличне критеријуме за разврставање облика угрожавања безбедности сопственог система вредности. У општем смислу, са аспекта садржаја, евидентна је њихова подела на *конвенционалне* (оружана агресија, оружана побуна, грађански рат) и *неконвенционалне* (шпијунажа, политички екстремизам, тероризам, организовани криминал...) *облике*, а с аспекта простора, на спољашње и унутрашње. Несумњиво, због бројних преплитања садржаја и последица тероризма и организованог криминала, у научној и стручној сфери постоје опречна мишљења о томе која од ове две неконвенционалне претње је опаснија по националну безбедност државе. Установљавање ваљаног одговора захтевало би студиозно компаративно разматрање сваке од поменутих претњи посебно, а то нам овом приликом није намера. Стога, с тим у вези, сматрамо да за ваљану расправу о овој дилеми, важно је имати у виду следећу поуздану чињеницу: у савременом свету, *тероризам* представља безбедносну претњу многим државама (дакле, не свим државама), а физички напад терориста на непосредну (секундарну) жртву, углавном, просторно и временски је ограничен, док *орга-*

*низовани криминал*, у некаквом смислу угрожава сваку државу у свету, његове непосредне жртве су бројчано много веће него жртве тероризма, као и вишедимензионалне штетне последице по државу и друштво.

Расправу о организованом криминалу упутно је почети од простог значења неких фреквентних појмова у сфери криминала. Израз *криминал* уобичајено подразумева криминолошки појам укупности свих извршених кривичних дела на одређеном простору и у одређеном времену. Израз *криминалац* означава особу склона (професионалном) вршењу *кривичних дела* – друштвено опасно дело које је законом одређено као кривично дело, а које чини свесна и вољна човекова радња или пропуштање радње. *Организовани криминал* подразумева врсту криминала чији су носиоци *криминалне организације* – форма криминалног удруживања веће групе лица која се баве професионалним криминалитетом у условима хијерархизованости организације и спровођења њених правила.

Будући да први корак у сагледавању неког проблема претпоставља његову спознају, то намеће потребу дефинисања организованог криминала. Међутим, упркос његовог глобалног и вишедимензионалног испољавања, не постоји универзална дефиниција појма. Заправо, дефиниција ове друштвено негативне појаве и изражене безбедносне претње националној безбедности има колико и субјеката безбедности којима је она предмет интересовања. Упркос томе, у дефинисању организованог криминала евидентна су два основна приступа: нормативни (правни, институционални) и научно-теоријски.

*Нормативно одређење* организованог криминала садржана су у *националним* (експлицитно га одређују и прописују адекватне санкције за његове починице, пошто је организовани криминал кривично дело) и *међународним* (није експлицитно нормативно одређен) *правним актима*.

Прегледом садржаја у вези са *организованим криминалом кривичног законодавства појединих држава* могуће је уочити дилему о томе да ли га је правилније дефинисати према врстама кривичних дела која спадају у његов комплекс испољавања или према његовим основним обележјима, а то су, пре свега, особине колективности (криминални колективитет). Опречна су мишљења о томе да ли све организоване криминалне делатности квалификовати као организовани криминал и на основу којих се општеприхваћених критеријума један криминални колективитет може назвати организованим. Суштина је у вези са речјом „*организовани*“, која ову врсту друштвено опасног и противправног понашања „изједначава са било којим обликом организовања у извршењу кривичних дела, а у кривичноправном смислу своди на институт саучесништва и полази од чињенице да поред организацијског елемента она мора конзумирати још нека обележја, од којих се као најспецифичнија истиче веза са носиоцима државне власти“<sup>1</sup>.

Тако, на пример, Кривични закон Италије прецизно одређује појам „*организација мафијашког типа*“<sup>2</sup>, кривично законодавство Шпаније (члан 515)

---

<sup>1</sup> Маринковић, Д.: *Организовани криминалитет – изазов кривичном законодавству*“, Безбедност, МУП Републике Србије, Београд, 2, 2004, стр. 194.

<sup>2</sup> „Организација мафијашког типа садржи следеће елементе: постојање групе састављене од три или више лица; њени чланови користе насиље ради изнуђивања и обавезали су се на

тежишно се фокусира на природу групе и предвиђа кажњивост забране, или злочиначке организације<sup>3</sup>, закон под називом „*Organized Crime Control Act 1970*“ који је усвојио Конгрес САД, не дефинише прецизно организовани криминал<sup>4</sup>, итд.

Организовани криминал у позитивном законодавству Републике Србије одређен је 2002. Године и потом у веома кратком периоду је доживео велики број промена. Појам организовани криминал је одређен у више различитих прописа Републике Србије на више различитих начина. Први пут је дефинисан овако: „организовани криминал је вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника“ и „организована криминална група је група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно с циљем вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи“ (члан 3)<sup>5</sup>.

Организовани криминал је на сличан начин дефинисан у Законику о кривичном поступку<sup>6</sup>, док у Кривичном законику<sup>7</sup> Републике Србије не помиње се организовани криминал, већ само група и организована криминална група, операционализованих у кривична дела, попут: договор о извршењу кривичног дела, удруживање ради вршења кривичних дела, саизвршилаштво, подстрекивање, помагање и др.

Нормативно одређење организованог криминала у *међународним документима* одражава његову суштину и транснационалну димензију и представља важну препоруку националном законодавству за дефинисање ове опасности.

*Конвенцијом ОУН против транснационалног организованог криминала*<sup>8</sup>, усвојеној у Палерму 2001. године, комплексан појам *организовани криминал* је дефинисан појмовима: *група за организовани криминал* коју чине три и више лица и постоји у извесном периоду, делује споразумно с циљем вршења теш-

---

потчињавање и завет ћутања (омерта) у погледу делатности групе; активности усмерене на остваривање (непосредне или посредне) контроле над привредним токовима, тржиштем и јавним услугама и да је крајњи циљ да себи или другима обезбеде незаконите приходе“ - Игњатовић, Ђ.: *Организовани криминалитет* (други део), Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 20.

<sup>3</sup> Међу нужним условима у оквиру дефиниције предвиђа да је циљ групе чињење кривичног дела, или да након конституисања промовише извршење; то су, експлицитно речено, наоружане банде и терористичке групе; организације које имају циљеве за чију реализацију користе насилна средства, или контролу личности. – Симовић-Хибер, И.: „Правни оквир феномена организованог криминала“, *Зборник радова*, Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд, 2007, стр. 130.

<sup>4</sup> Описује га као „високо усавршене, развијене и раширене активности које противправно државној економији одузимају милијарде долара...; делатности организованог криминала угрожавају националну економију... нарушавају осећај сигурности код појединаца и због тога утичу на опште стање нације и грађана...“ - Игњатовић, Ђ.: *исто*, стр. 29.

<sup>5</sup> *Закон о организацији надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала*, Службени гласник Републике Србије, бр. 42/2002.

<sup>6</sup> *Службени гласник Републике Србије*, бр. 72/2011 и 101/2011.

<sup>7</sup> *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 11/2009.

<sup>8</sup> *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6 од 27.6.2001.

ких злочина ради стицања (посредно или непосредно) материјалне користи; *организована група* која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела и која не мора да има формално дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру; *тежак злочин* – кривично дело које се кажњава лишењем слободe од најмање четири године. *Савет Европске уније (Council of European Union Act 6204/2/97)* за одређење организованог криминала установљава *обавезне критеријуме* (сарадња најмање три лица, сарадња тих лица у дужем временском периоду или у одређеном трајању, вршење тешких облика кривичних дела и остваривање добити и/или моћи као циљ удруженог криминалног деловања) и *факултативне критеријуме* (конкретни задаци или улога сваког члана криминалног удружења, постојање неког облика интерне дисциплине или контроле, примена силе или других средстава погодних за застрашивање, утицај на политику, средства јавног информисања, јавну управу и агенције за спровођење закона, коришћење комерцијалних или пословних структура, укљученост у прање новца и деловање на међународном нивоу), уз напомену да осим обавезних, неопходно је идентификовање најмање шест од понуђених факултативних критеријума. На сличан начин, организовани криминал одређује Савет Европе и ИНТЕРПОЛ: „организовани криминал је свака група која има корпоративну структуру чији је примарни циљ да обезбеди новца нелегалним активностима, а опстаје јер користи застрашивање и корупцију“<sup>9</sup>.

*Научно-теоријско одређење* организованог криминала углавном, сагласно је нормативном одређењу овог појма, а академске дефиниције које у ужем или ширем смислу одређују организовани криминал карактерише изражена подударност.

Џеј С. Албанезе<sup>10</sup> узимањем у обзир сагласност многих аутора о 11 различитих елемената организованог криминала, усредредио се на његова четири примарна елемента (тајна организација, организација која рационално ради због профита, коришћење силе или претњи, и потреба за корупцијом да би се очувао имунитет од примене права) и сматра да би дефиниција требало да гласи овако: „организовани криминал је трајан криминални подухват који се рационално обавља ради профита од нелегалних активности. Његово трајно постојање одржава се коришћењем силе, претњама, контролом монопола, и/или корумпирањем јавних званичника“.

У том контексту су дефиниције организованог криминала и многих других аутора, попут: „неидеолошко криминално удружење више лица која су блиско повезана, хијерархијски организована и која делују с циљем остваривања профита и моћи учешћем у нелегалним и легалним активностима...Правила понашања су експлицитна, било усмена било писана, а њихова примена загарантована је претњом извесном санкцијом која може бити и убис-

<sup>9</sup> Bakesly, C.: The Criminal Justice System Facing the Challenge of organized crime, RIDP/IRPL, No 3 1996, p. 412., у: Мијалковић, С. И Бајагић, М.: *Организовани криминал и тероризам*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 27.

<sup>10</sup> Albanese, S. J.: „The causes of organized crime“, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Thousand Oaks, No. 4/2000, pp. 409-423.

тво<sup>11</sup>; „врста имовинског криминала, а карактерише га постојање криминалне организације која обавља континуирану привредну делатност, користећи притом насиље и корупцију власти“<sup>12</sup>; „тип криминалне организације коју карактерише... систематско вршење кривичних дела усмерених ка стицању профита, монопола и моћи коју организује и спроводи у дело група хијерархијски повезаних лица...и састоји се у обављању правно недозвољених и дозвољених послова уз коришћење насиља... и утицаја на државне органе...“<sup>13</sup>; вршење тешких кривичних дела од стране квалификоване криминалне организације с циљем стицања добити или моћи“<sup>14</sup>; „профитно оријентисана континуирана криминална делатност, коју врше криминалне организације...и коришћење криминалних метода (насиља, застрашивања и корупције)...којима се остварују криминални циљеви, успостављају везе и врши утицај на носиоце власти ...“<sup>15</sup> итд.

Прегледом садржаја нормативно-теоријског одређења организованог криминала могуће је регистровати његове *основне карактеристике*, које, између осталог, указују на нужно адекватно поступање националне државе ради заштите националних вредности од ове опасности. Тако на пример, стратешки план за супротстављање организованом криминалу Европске уније из 1994. године садржи листу од 11 карактеристика организованог криминала<sup>16</sup>, Мијалковић Саша и Младен Бајагић у монографији „Организовани криминал и тероризам“ региструју 23 карактеристике организованог криминала<sup>17</sup> итд. Евидентно је да и дефиниције и карактеристике организованог криминала осим што дешифрују његову кривичноправну и криминолошку димензију, указују на потребу установљавања и његове *безбедносне димензије*. Реч је о томе да *орга-*

<sup>11</sup> Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Nelson-Hall, Chicago, 1990, p.5.

<sup>12</sup> Игњатовић, Ђ.: *исто*, стр. 25.

<sup>13</sup> Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Институт за правне и друштвене науке Правног факултета у Крагујевцу, Крагујевац, 2004. стр. 627.

<sup>14</sup> Маринковић, Д.: *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010, стр. 43.

<sup>15</sup> Бошковић, Г.: *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011, стр. 9.

<sup>16</sup> „Учествовање више од двоје људи у вршењу кривичних дела; свако има одређену улогу у вршењу кривичних дела; криминално деловање у дужем или неодређеном периоду; коришћење неких облика дисциплине или контроле у оквиру криминалног удружења; припадници групе су осумњичени за тежа кривична дела; деловање на међународном нивоу; коришћење насиља или других средстава застрашивања (унутар група, између група и насиље ван групе – према жртвама); коришћење трговинских структура или структура сличних пословним; умешаност у прање новца; утицаје на политику, медије, јавну управу, правосудне органе или привреду и тежња за профитом или моћи“. – Heijden, T.: *Merenje organiziranega kriminala v zahodni Evropi, Proučevanje in primjeralni vidiki policijske dejavnosti v svetu*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 1998, str. 245-246.

<sup>17</sup> „Постојање криминалне групе или организације; структура; хијерархија и субординација; организованост деловања; неидеолошки карактер групе; специфична поткултура; дисциплина; лојалност криминалном удружењу; одговорност; тајност постојања и деловања; широк дијапазон противправних активности; територија; покретљивост и интернационалност; деловање у неограниченом или дужем периоду; прилагодљивост; спрега с државом и државним органима; ограниченост чланства; монопол; специјализација; професионализам; финансијска моћ; специфичност активности и метода деловања и назив криминалног удружења“. – Мијалковић, С. и Бајагић, М.: *исто*, стр. 31-34.

низовани криминал, директно и индиректно угрожава безбедност вредности друштва и државе и сваког појединца. Као такав, организовани криминал препознат је као *безбедносни изазов, ризик и претња* националној безбедности државе и у том смислу регистрован у документима из области националне безбедности многих држава<sup>18</sup>. Несумњиво зато, многи аутори указују на потребу сагледавања безбедносне димензије организованог криминала, који „као негативна и специфична друштвена појава, представља неоружани облик угрожавања безбедности државе“<sup>19</sup>, „најопаснији облик угрожавања безбедности државе“<sup>20</sup>, „озбиљна опасност и претњу за функционисање правне државе и за развој демократије у међународним размерама“<sup>21</sup>, претњу међународном миру и стабилности“<sup>22</sup> итд.

За ваљано схватање безбедносне димензије организованог криминала неопходно је поћи од чињенице да појам „*национална безбедност*“ чине три основна елемента: *објект безбедности* (ШТА се штити? Штите се виталне државне вредности); *субјект безбедности* (КО је надлежан да штити објекта безбедности? Држава) и *субјект опасности или угрожавања* (ОД КОГА или ОД ЧЕГА се штити објект безбедности? Штити се од онога ко угрожава његову безбедност)<sup>23</sup>.

Констатована релациона структура идентификује сукобљеност **два субјекта: субјект безбедности (држава)**, која брани (штити, чува, обезбеђује, осигурава) свој систем вредности и **субјект опасности (организован криминални колективитет)**<sup>24</sup> односно колективитети (поуздана сазнања указују на то да сваку државу напада више од једног криминалног колективитета, *нап. аут.*), који напада (угрожава) једну или више врста националних вредности државе. Реч је о *неконвенционалној врсти сукоба између* сувереног „дефанзивног“ субјекта (*држава*) и несувереног офанзивног субјекта (*организовани криминални колективитет*), својеврсни агресор чије деловање прожима

<sup>18</sup> „Организовани криминал на простору Републике Србије... испољава се нарочито у областима недозвољене трговине наркотицима, трговине људима и илегалних миграција... По свом карактеру, организовани криминал представља озбиљну претњу безбедности и укупном развоју државе и друштва“. – *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник РС, бр. 88/2009.

<sup>19</sup> Теофиловић, Н. и Теофиловић, Т.: „Сузбијање организованог криминалитета“, *Спречавање и сузбијање савремених облика криминалитета* – II, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007, стр. 124.

<sup>20</sup> Мијалковски, М.: „Организовани криминал – најопаснији облик угрожавања безбедности државе“, *Ревија за безбедност*, Центар за безбедносне студије, Београд, 12, 2008, стр. 5-16.

<sup>21</sup> Англески, М.: „Во борбата против организираниот криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап“, *Годишник на Факултетом на безбедност*, Скопје, 2002, стр. 95.

<sup>22</sup> Zalisko, N.: „Russian organized crime: The foundation for trafficking“, *Police*, Bobit Publishing Company, Redondo Beach, 2000, p. 19.

<sup>23</sup> Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Београд, 2010, стр. 125.

<sup>24</sup> У нормативи и теорији за означавање носилаца организованог криминала употребљавају се термини: криминална група, криминална организација, криминално удружење, криминална мрежа, транснационална криминална организација и сл., чија јачина се креће од два до неколико десетина или стотина чланова. Зато је за њихово означавање упутно употребљавати заједнички термилошки назив „*организовани криминални колективитет*“.



макијавелистичко начело „за остваривање циља не бирају се средства“. У овом случају, уколико агресор не буде осујећен у остваривању свог стратешког (*материјални – тежња за профитом, неидеолошки*) циља од стране субјекта безбедности (нападнуте државе), неминовно га преобликује у *политички циљ*. У том случају, реч је о држави којом носиоци организованог криминала „владају из сенке“, а карактеристични термини за њено означавање су „заробљена држава“, „заробљено друштво“, „украдена држава“ или „пропала држава“.

Преглед сазнања о „пропалим државама“ као последица организованог криминала указује на то да су субјективне слабости система националне безбедности државе пресудно утицале на победу тог специфичног агресора. Пре свега, није постојала воља политичке елите (врховног менаџмента) такве државе да адекватно штити националне вредности од организованог криминала, што, између осталог, подразумева да није придавала одговарајући значај националној обавештајној делатности. Зато, *основано је тврдити да уколико врховни менаџмент државе придаје адекватан значај националној обавештајној делатности (обезбеди услове за њено функционисање и патриотски-професионално користи њене резултате у процесу одлучивања ради заштите националних вредности од организованог криминала), мале су могућности организованих криминалних колективитета да озбиљније угрозе било коју националну вредност државе*. Ради потврђивања констатованог, најпре проблематизујемо неке битне чињенице о националној обавештајној делатности, а потом о њеном „првошелонском“ и аналитичко-синтетичком, несумњиво великом доприносу у заштити националних вредности државе од организованог криминала.

## Основне чињенице о националној обавештајној делатности

Појам национална обавештајна делатност најчешће се дефинише као скуп планских, организованих и непрекидних мера и поступака које предузимају њени носиоци ради сазнавања (тајних) намера и реалних могућности субјектата у безбедносном окружењу матичне државе и, на основу тих сазнања, предузимање адекватних мера и активности у политичкој, економској, војној и безбедносној сфери државе и друштва. Национална обавештајна делатност представља специфичан садржај националне безбедности<sup>25</sup> државе, односно њени носиоци (*обавештајне и безбедносне службе*) представљају „специфичну

<sup>25</sup> За појам национална безбедност у оптицају су бројне и разноврсне дефиниције: „Заштита једне земље од свих врста спољне агресије, шпијунаже, саботаже, субверзије, узнемиравања и других непријатељских деловања“. – Collins, M.J.: *Grand Strategy*, Anapolis, Md. 1973, p. 46.; „Национална безбедност је сложен, чињенично заснован, непрекидан и динамичан програм – нормативно-теоријска уређеност, институционална организованост и одсудна оперативна ангажованост нације (државе) на правовременом и успешном отклањању стварних и могућих спољних и унутрашњих опасности по безбедност националних вредности“. – Мијалковски, М.: *Обавештајне и безбедносне службе*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности и Службени гласник, Београд 2009, стр. 31.;

компоненту извршне власти државе<sup>26</sup> и *подсистем* система националне безбедности државе, који се означава појмовима „обавештајни систем“, „обавештајно-безбедносни систем“ или „безбедносно-обавештајни систем“<sup>27</sup>.

Основни носиоци националне обавештајне делатности су обавештајне и безбедносне службе (агенције), што има за последицу употребу термина обавештајно-безбедносни или безбедносно-обавештајни систем<sup>28</sup>. Прикупљање и анализа обавештења о носиоцима угрожавања безбедности матичне државе представља основни задатак обавештајног система државе, који чине најмање две службе (цивилна и војна, централна и ресорна), а организацијску структуру сваке службе начелно чине: руководећи органи, извршни органи и извори података. Извршава га сазнавањем виталних тајни субјеката опасности ван граница матичне државе и на њеној територији и њиховим предочавањем врховном менаџменту државе. Извршава га тако што његове основне врсте снага – обавештајне и безбедносне службе плански и организовано примењују обавештајно-оперативне делатности (тајне методе и средства). „Управо то обележје – тајно обавештавање (прикупљање података) о објектима обавештајног истраживања, независно од тога где се налазе, пресудно утиче на његов терминолошки назив – обавештајни систем“<sup>29</sup>. Наиме, без обзира на преовлађујућу ангажованост обавештајне(-их) службе(-и) ван граница матичне државе, а безбедносне службе унутар њених граница, њихову ангажованост карактерише *тајна оперативна офанзивност*, односно њихови припадници као појединци и чланови оперативних тимова, континуално су у непосредном и посредном „борбеном“ контакту са спољним и унутрашњим носиоцима угрожавајућих делатности усмерених ка националним вредностима матичне државе, с циљем да буду у току њихових намера и планова.

Реч је о ангажованошћу која се означава термином *обавештајно-оперативна делатност*, по неким, најзначајнија фаза обавештајно-оперативног циклуса обавештајног система, познатија као *прикупљање обавештајних података*. У стручној литератури укупан број фаза обавештајно-оперативног циклуса је различит, а најчешће обухвата четири фазе: планирање и усмеравање, прикупљање података, обрада података и коришћење података.

*Планирање и усмеравање* рада обавештајног система, најчешће за период од годину дана, условно, остварује се на два нивоа – *први ниво* реализује врховни менаџмент државе (у преовладавајућем броју држава то је савет за националну безбедност), одређивањем обавештајних потреба државе и издавање задатака извршиоцима (директорима обавештајних и безбедносних служби) да

<sup>26</sup> Мијалковски, М. и Конатар, В.: *Необавештајна роварења обавештајаца*, Прометеј, Нови Сад, 2010, стр. 50.

<sup>27</sup> У ужем смислу, систем националне безбедности Републике Србије чине: „систем одбране, снаге Министарства унутрашњих послова, *безбедносно-обавештајни систем* (подвукао аутор) и привремено формирано тело за координациона тела за поједине кризе“. – *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник, бр. 88/2009.

<sup>28</sup> „Безбедносно-обавештајни систем је функционално обједињен подсистем националне безбедности Републике Србије који чине Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција“. – *Исто*.

<sup>29</sup> Мијалковски, М. и Томић, Д.: *Обавештајни системи*, Пи-прес, Пирот, 2013, стр. 15.

их остваре, док *други ниво* обухвата одлучивање шефова обавештајних служби и операционализација одлука у планове, које садрже конкретне задатке носиоцима обавештајно-оперативне делатности.

*Прикупљање података* обухвата примену оперативних метода и употребу техничких средстава од стране извршних органа обавештајне и безбедносне службе ради сазнавања виталних и других тајни (намере и планови) носилаца угрожавајућих делатности усмерених ка систему вредности матичне државе. У теорији су евидентни различити критеријуми разврставања *оперативних метода*, који се свде на *тајне и јавне*, чијом применом њени извршиоци настоје да прикупе податке о објекту истраживања: *људи*, односно људски колективности, *предмети* (природни и вештачки инфраструктурни објекти, простор или територија и средства), *активности* људи и *документа* која садрже тајне податке о људима, предметима и активностима.

*Обрада података* обухвата разврставање, класификовање, анализирање, процењивање, оцењивање и интерпретирање прибављених обавештајних података и израда завршних обавештајних докумената (анализа, процена, информација, студија и др.), а реализује је аналитички структурни елемент обавештајне/безбедносне службе (први ниво) и савета за националну безбедност (други ниво).

*Коришћење података*, с једне стране, подразумева утицај завршних обавештајних докумената на одлучивање врховног менаџмента државе ради успешније вођење унутрашње и спољне политике, и са друге стране, њихово коришћење за унапређење обавештајно-оперативне делатности обавештајног система државе. У општем смислу, корисници резултата обавештајног система државе јесу и сви грађани тиме што се информишу, образују и ангажују на друге начине, на основу сазнања која су доступна јавности о раду овог специфичног система.

Основна сврха функционисања циклуса националне обавештајне делатности је да обезбеди оптималну заштиту система националних вредности од носилаца угрожавајућих делатности ма од кога, ма када и ма од куда долазиле. То подразумева систематско изненађивање спољних и унутрашњих носилаца угрожавања националне безбедности матичне државе, односно ефикасно превентивно-реактивно осујећивање стратешких (оружаних и неоружаних) изненађења по матичну државу. У складу са констатованим, размотрен је могући значај националне обавештајне делатности у процесу заштите националних вредности од организованог криминала, процес који се често термилошки означава и као спречавање и сузбијање организованог криминала.

## **Захтеви и донети националне противкриминалне обавештајне делатности**

У складу са третманом организованог криминала у стратешким документима из области безбедности као један од неоружаних (неконвенционалних) облика угрожавања безбедности друштва и државе, важан задатак савремених националних обавештајних ситета представља заштита система вредно-

сти матичне државе од те опасности. Извршавају га тако што прикупљају информације о организованом криминалу, чијом анализом и проценом устанављавају да ли представља *безбедносни изазов* или *претња* националној безбедности, о чему извештавају врховни менаџмент матичне државе. Тежиште њихове *обавештајно-оперативно* и *аналитичке* ангажованости је на стварању услова националном систему безбедности државе да се плански, организовано и офанзивно *превентивно* супротставља носиоцима организованог криминала, пре наступања последице. Заправо, руководе се сазнањем да безбедно ефикасан је онај субјект који упозорава на (спречава) долазећу опасност, а не онај који је закупљен њеним сузбијањем, јер тада неминовно наступа штетна последица мања или већа. При томе, надасве, имају у виду људски, друштвени и државни захтев заштите и поштовање људских права грађана (право грађанина да му државни органи осигурају безбедност), која организовани криминални колективитети у драстичном смислу угрожавају. У том контексту, користе нарочито повољну околност, која се огледа у преовладавајућем предузимању обавештајно-оперативне делатности према организованим криминалним колективитетима на територији матичне државе, независно од тога да ли су њихови чланови њени или страни држављани. Најзад, руководе се поузданим сазнањем о томе да евентуално пасивно „чекање“ националног система безбедности да се кривично дело организованог криминала изврши, односно организовани криминал испољи као безбедносна претња, вишеструке су друштвено-штетне последице<sup>30</sup>, чије отклањање је много теже и неизвесније.

Политика одбране од организованог криминала (у даљем тексту: *противкриминална политика*) представља оквир за сагледавање аспеката и домета националне обавештајне противкриминалне делатности у сложеном процесу одбране матичне државе од носилаца организованог криминала. Полазиште противкриминалне политике<sup>31</sup> треба да буде сазнање о томе да припадници организованог криминала не врше кривична дела у афекту и јавно, већ их чине вољно, свесно, лукаво и тајно. То су препредене и аморалне особе – приватног или службеног друштвеног статуса које се тајно удружују с циљем да на противзаконит начин стекну материјалну или другу корист. Њихова успешност подразумева наносење огромне штете систему вредности државе, између осталог зато што његови најуспешнији појединци, по правилу, легализују део стечене добити, истовремено претендујући да утичу на врховни менаџмент

---

<sup>30</sup> Карактеристичне последице су: омогућава одржавање криминалног тржишта, јачање постојећих и конституисање нових организованих криминалних колективитета, захтева ангажовање репектабилних људских и материјалних ресурса за расветљавање кривичних дела после њиховог извршења, ствара услове за неповерење грађана у државне органе и институције, негативно утиче на људску и друштвену безбедност, због прекограничних криминалних активности слаби кредибилитет државе у међународној заједници и др.

<sup>31</sup> У теорији безбедности је у употреби појам „криминална политика“. Семантички посматрано, појам *criminal policy* означава криминалну политику, тј. политику или стратегију борбе против криминала, и помиње се у делима многих аутора, који под тим подразумевају „практичну делатност у борби против криминалитета и девијантног понашања“. – Бавцон, Љ.: *Криминална политика и њене тенденције*, Цанкарјева задужбина, Љубљана, 1968, стр. 13-40. Евидентна је неподесност појма *криминална политика*, јер асоцира на политику криминалца. Са аспекта субјекта безбедности, прикладнији је термин *противкриминална политика*.

државе или да постану његови чланови. Њихова камуфлираност у брзом незаконитом богађењу и „невидљива“ моћ могу резултовати томе да их грађани уважавају као успешне „бизнисмене“ који им обезбеђују запослење, дакле егзистенцију. Зато противкриминална политика мора константно да разоткрива суштинске димензије организованог криминала по безбедност било које националне вредности.

Национална противкриминална политика пре свега, подразумева *институционалну одговорност државе* у погледу осмишљавања и предузимања адекватних мера ради оптималне заштите свог система вредности од носилаца организованог криминала. Институционална одговорност система националне безбедности државе подразумева његову вољност и способност да усвоји и промовише превентивне и реактивне мере чијом усклађеном применом у највећој могућој мери штити грађане, друштво и државу од организованог криминала. Вољност субјеката националног система безбедности треба да одражава њихову чврсту опредељеност да доследно испуњавају указано поверење грађана да штите њихову безбедност од свих врста опасности; у конкретном случају, да их штите од организованог криминала. Реч је о опредељености за стратегију нулте толеранције<sup>32</sup> у односу на ову опасност која искључује било какве калкулације у вези са његовим носиоцима (нпр. постоји свест о постојању организованих криминалних колективитета, међутим, толерише се њихово противзаконито деловање до границе када се „оцени“ да озбиљно угрожавају систем вредности државе).

У сажетом смислу речено, успешна противкриминална политика огледа се у способности државе да ефикасно брани свој систем вредности од организованих криминалаца. То значи да обезбеђује услове за рационално учешће свих својих ресурса у том сложенем и неизвесном процесу на начин који их обавезује да поштено и професионално спречавају и сузбијају све облике организованог криминала у свакој области друштвеног живота. Држава то може постићи усвајањем адекватне нормативе (закони) и теорије (стратегије) и наравно, њиховом доследном применом у пракси (Шема 1).

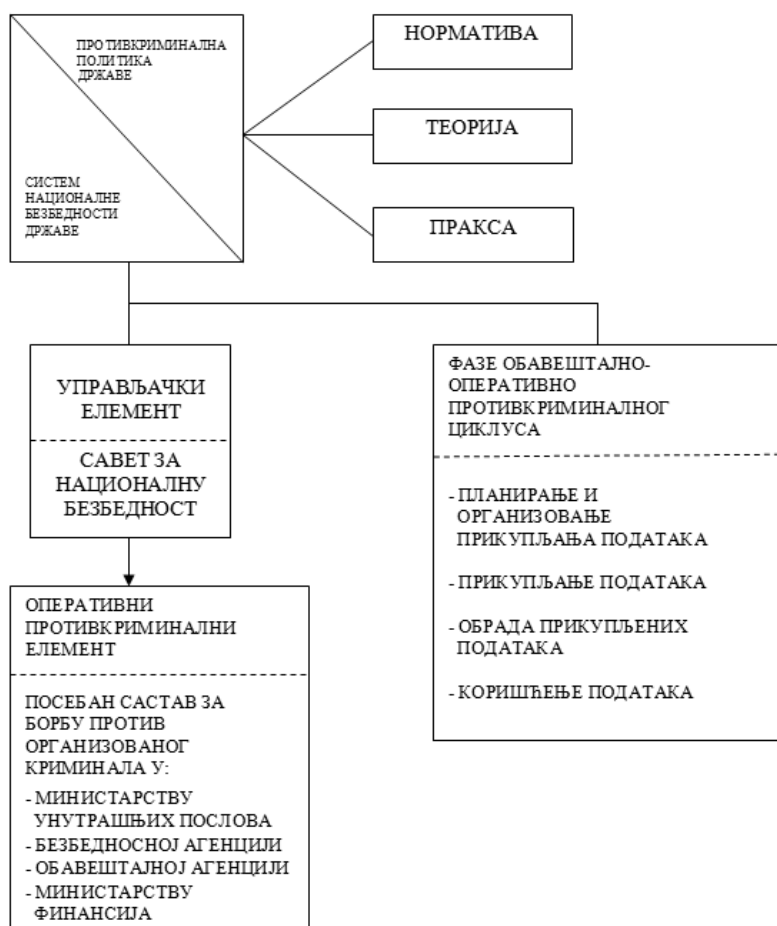
Противкриминална политика државе треба да првенствено буде превентивна (у пределиктној фази спречава испољавање организованог криминала), јер уколико је успешна, превенција је увек целисходнија од репресије (у постделиктној фази испољавања организованог криминала). Обе варијанте борбе против организованих криминалних колективитета ради заштите система националних вредности одражавају јединство нормативе, теорије и праксе, а **национална обавештајна делатност**, у некаквом смислу прожима сваку од поменутих компоненти посебно. Ради ваљаног разумевања констатованог, упутно је поћи од чињенице да „политичка власт је основни облик и основ власти у друштву, а искључиви носилац политичке власти јесте држава“<sup>33</sup>.

<sup>32</sup> „Стратегија нулте толеранције заснива се на теорији сломљених прозора, која раст криминала види у изостанку реакције субјеката друштва на прве симптоме слабљења механизма социјалне контроле у суседству (физички неред, непристојно понашање и сл.). – Вуковић, С.: *Превенција криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 270.

<sup>33</sup> *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1966, стр. 1307.

Међутим, у свакој држави постоји подела политичке власти на законодавну, извршну и судску, а заправо, реч је о функцијама (три) једне те исте власти, јер се кроз њих изражава и остварује једна иста државна воља. *Систем националне безбедности државе* у ширем смислу одражава вољу (представља производ) дотичне власти<sup>34</sup>, односно *чине* га највиши органи *законодавне, извршне и судске власти*, док у ужем смислу *чине* га снаге (органи и институције) надлежне да непосредном применом нормативе и теорије штите систем националних вредности од угрожавајућих околности. Његово успостављање и функционисање одражава вишедимензионалну међузависност нормативног, теоријског и практичног аспекта у суочавању са било којом врстом угрожавајуће делатности, а *организовани криминал* представља једна од њих.

Шема 1:



<sup>34</sup> „Систем националне безбедности у ширем смислу чине највиши органи законодавне, извршне и судске власти: Народна скупштина Републике Србије, председник Републике Србије, Савет за националну безбедност, Влада, судови и тужилаштва“. – *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник РС, бр. 88/2009.

*Обавештајни подсистем* као структурни елемент система националне безбедности намењен је да му пружа неопходну општу обавештајну подршку ради ефикасне заштите система националних вредности од носилаца свих врста угрожавајућих делатности, дакле и од организовано-криминалне делатности. Међутим, упркос коришћења дотичне обавештајне подршке, функционисање сваког структурног елемента система националне безбедности, на извесан начин подразумева и предузимање интерне обавештајне делатности, која, наравно, компативилна је општој обавештајној делатности.

### **Међуутицај противкриминалне нормативе и обавештајне делатности**

Принцип у националном законодавству – „нико не може бити кажњен за дело које пре него што је учињено није било законом одређено као кривично дело и за које законом није било прописано како ће се казнити онај који га учини“ – треба да уважава противкриминална политика државе приликом осмишљавања, доношења (усвајања) и корекција *нормативе* у вези са заштитом њеног система вредности од организованог криминала. Аналогно томе, носиоци противкриминалне политике треба да у парламенту створе повољне услове да доноси нове и мења постојеће законе ради константног унапређења заштите националних вредности од организованог криминала. Реч је о нужној континуалној заокупљености законодавца у вези са одговором на питања: *шта и како регулисати* у вези са системом националне безбедности ради његовог ефикасног превентивно-реактивног ангажовања ради одбране грађана, друштва и државе од носилаца организованог криминала? Основано је претпоставити да законодавац, у формулисању одговора на поменута питања, у комплексу расположивих сазнања, узима у обзир *обавештајна сазнања о организованом криминалу*, која указују на његово постојеће и перспективно стање (безбедносни изазов, ризик или претња) у односу на националну безбедност државе.

Несумњиво, *обавештајна сазнања* треба да утичу на формулисање одговора на питање: *шта регулисати* у вези са квалитетним обухватом организованог криминала, односно *од кога и од чега* треба заштитити систем националних вредности државе? Одговор треба да садржи профил учиниоца (физичко лице) који чињењем или нечињењем (неком делатношћу) угрожава (наноси штету, урушава, изазива промене) конкретну националну вредност, а законом је таква делатност квалификована као кривично дело и предвиђена кривична санкција. Заправо, сажет одговор на ово питање треба да садржи: *учиниоца, опис угрожавајуће делатности и санкције*, односно прописивање квалификованих облика кривичних дела у вези са свим облицима организованог криминала, а посебно: инкриминисање једног облика саучесништва (злочиначко удруживање), гарантовање одређених привилегија члановима организованог криминалног колективитета уколико правовремено открију њихову противзакониту делатност (нпр., сведок сарадник), конфисковање имовине стечене криминалним делатностима, прописивање посебних метода

ради прикупљања доказа о кривичним делима са елементима организованог криминала (мера надзора и снимања телефонских и других разговора ...) и да у време ванредног стања, изменама и допунама кривичних закона повећавају се запрећене казне за кривична дела са елементима организованог криминала.

Обавештајна заснованост одговора на питање *шта регулисати* у погледу обухвата организованог криминала евидентна и у одговору на питање *како регулисати* ангажовање система националне безбедности за борбу против носилаца те опасности. Законодавац треба да пропише како систем националне безбедности одвраћа, открива, надзире, документује и онемогућава носиоце организованог криминала да нападају националне вредности државе. Заправо, законодавац прописује надлежности и овлашћења свакој врсти снага (нпр., организацијска јединица полиције за борбу против организованог криминала) система националне безбедности у погледу заштите националних вредности од организованог криминала у уобичајеним (редовним, свакодневним) и неуобичајеним (ванредним) условима, укључујући и могућност да ескалација организованог криминала може да буде узрок настанка ванредних услова.

## Међуутицај противкриминалне теорије и обавештајне делатности

Да би систем националне безбедности успешно штитио грађане, друштво и државу од организованог криминала, неопходно је да нормативу (законске норме) – која веома прецизно („круто“) регулише његово организовање, припремање и ангажовање – детаљније теоријски објаснити, односно усвојити адекватну *теорију*. Реч је о систему мишљења државних и друштвених ауторитета изражен у аргументованим ставовима прожетих *обавештајним сазнањима* (теоријска документа – стратегије и интерна правила) који снагама за борбу против носилаца организованог криминала препоручују оптималну употребу самосталне и целокупне државне моћи у заштити националних вредности од организоване криминалне претње. Пре свега, реч је о највишем државном теоријском документу – *национална стратегија за одбрану од организованог криминала*<sup>35</sup>, која одражава планско хтење субјеката система националне безбедности да, на основу квалитетне анализе и оцене постојећег организованог криминала и што поузданијих предвиђања његовог испољавања, предузимају ефективне и ефикасне мере да успешно бране систем вредности матичне државе. Попут нормативе (закони), национална стратегија за одбрану од организованог криминала узима у обзир *обавештајна сазнања* о организованом криминалу и садржи одговор на питања *шта регулисати?* (региструје, описује и објашњава циљеве, облике, носиоце и могуће последице организованог криминала) и *како регулисати?* (свакој врсти система националне безбедности препоручује како да оптимално успешно употребљава сопствену моћ ради заштите националних вредности од организованог криминала). Заправо, овај теоријски документ указује како се треба бранити од организованог као целине

---

<sup>35</sup> У многим земљама, називају је националном стратегијом за борбу против организованог криминала, а неке земље немају овакву стратегију.



(од свих облика) и његових појединих делова (нпр., кријумчарење миграната). У том контексту, функционалне државе осим највише, тзв. „кровне“ противкриминалне стратегије, усвајају и неопходан број полистратегија (нпр., национална противкорупцијска стратегија, национална стратегија за борбу против трговине људима итд.).

Општа и ресорске противкриминалне стратегије представљају систем научних знања (теорија и пракса) о оспособљавању (припремању) и ангажовању (примена мера, активности и средстава) субјеката система националне безбедности ради ефикасне заштите система вредности матичне државе од организованог криминала. Свака од њих садржи одговарајућа упутства за превентивну и реактивну борбу против организованих криминалних колективитета. Међутим, све оне заснивају се на *обавештајној анализи* испољавања организованог криминала, која резултује идентификовањем слабости потенцијалних и актуелних носилаца организованог криминала (извршилаца кривичних дела) и искоришћавањем њихових пропуста за оптималну заштиту система вредности матичне државе. Закључак је једноставан: суштинска сврха *обавештајних сазнања* уткана у противкриминалним стратегијама јесте да обезбеди ниво познавања организованих криминалних колективитета који систему националне безбедности државе омогућава да их систематски изненађује – спречава их да угрозе безбедност националних вредности, односно ефикасну противкриминалну праксу.

## Међуутицај противкриминалне праксе и обавештајне делатности

Пракса противкриминалне политике одражава обим и карактер односа система националне безбедности државе према објективном стању организованог криминала. Реч је о сложеном друштвеном процесу који подразумева усклађено ангажовање целокупних ресурса, пре свега, наменских снага за борбу против носилаца организованог криминала ради спречавања и сузбијања њихових противзаконитих делатности усмерених ка систему вредности матичне државе. Противкриминална пракса првенствено обухвата усклађену примену офанзивно-дефанзивних мера од стране снага система националне безбедности на процењивању испољавања конкретних облика организованог криминала и њихових потенцијалних носилаца и, у складу с тим, предузимање адекватних заштитних мера – *превентивних*, а уколико је организована криминална делатност изазвала некакву штету на заштићеној вредности, предузимање *реактивних* мера ради њеног надзора и сузбијања. Успешност уобичајене (свакодневне) противкриминалне праксе у великој мери зависи од раположивих *обавештајних сазнања* о организованим криминалним колективитетима и најпозванија је да иницира ажурирање (измене и допуне) нормативе (закона) и теорије (стратегије). Противкриминална пракса система националне безбедности државе условне се може разврстати на *обавештајно-оперативну*<sup>36</sup> и *судску*.

<sup>36</sup> Неки аутори, обавештајно-оперативну противкриминалну праксу означавају синтагматским појмовима „криминалистичко-обавештајни рад који претходи било каквом покушају изучавања

Имајући у виду да *судска противкриминална пракса* представља својеврстан (један) садржај завршне фазе обавештајно-оперативне противкриминалне праксе<sup>37</sup>, у раду је размотрена само у обиму који је неопходан да се схвати њено место у целокупном обавештајном оквиру феномена организованог криминала.

Основна максима **обавештајно-оперативне противкриминалне праксе** мора бити да сваки учинилац кривичног дела организованог криминала буде професионално сагледан, а то подразумева прикупљање релевантних података и доказа за покретање кривичног прогона. При томе полази се од чињенице да кривично дело као криминални акт из области организованог криминала садржи три битна елемента: потенцијалног извршиоца, који обавезно има саучеснике, одговарајући објект напада (нека вредност у некој области друштвеног живота) и одсуство адекватне функције контроле (пропуштање) система националне безбедности државе. За ваљано разумевање сложеног процеса остваривања дотичне максиме, неопходно је имати на уму да систем националне безбедности државе условно чине два структурна елемента: *управљачки и оперативни елемент*. Њихова самостална и координисана противкриминална ангажованост обухвата: *планирање и организовање прикупљања података* о организованој криминалној претњи, *прикупљање података* (откривање и документовање кривичних дела организованог криминала), *обрада прикупљених података* (израда процена, информација, подношење кривичних пријава...) и *коришћење података* – од стране правосуђа, за изрицање казне учиниоцима кривичног дела организованог криминала, од стране оперативног елемента система националне безбедности за унапређење сопственог ангажовања и од стране управљачког елемента, за стратешко процењивање стања заштићености националне безбедности од организованог криминала и издвање задатака систему националне безбедности за борбу против организованих криминалних колективитета.

**Основни елемент система националне безбедности** је тежишни носилац поменутог обавештајно-оперативног противкриминалног циклуса – планирање, прикупљање, обрада и коришћење података о организованом криминалу. У највећем броју држава савременог света, *посебни састави (служба, управа, одељење...)* полицијско-безбедносне компоненте представљају „кичму“

---

појава или процеса у криминалном миљеу“ (Манојловић, Д.: *Криминалистичка аналитика*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, ЛП Службени гласник, Београд, 2008, стр. 80); „криминалистичко-обавештајни послови – планирање, прикупљање, обрада и анализа података и информација о криминалитету...“ (Клисарић, М.: *Менаџмент квалитета функције супротстављања криминалитету*, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Врратић“, Нови Сад, 2016, стр. 70).

<sup>37</sup> Судска оперативна пракса подразумева изрицање кривичних санкција сваком кривично одговорном члану (и вођама) организованог криминалног колективитета. Реализују је судови, где осумњичени доспевају након успешно окончане обавештајно-оперативне праксе – дело треба да буде регистровано, учинилац кривичног дела пронађен и прикупљена неопходна обавештења и докази о делу и његовом учиниоцу. Изрицањем казни судови треба да од организованог криминала оптимално штите грађане и њихове интересе, као и друштвене односе регулисане законодавством. Изречене казне морају бити правилно одмерене, јер на тај начин највише доприносе остваривању превентивне и репресивне функције противкриминалне политике државе.

овог циклуса система националне безбедности<sup>38</sup>, који, у обезбеђивању релевантних доказа непосредно сарађују и поступају по инструкцијама Тужилаштва за организовани криминал, а у извршавању задатака хапшења опасних криминалаца, сарађују са специјалним (интервентним, противтерористичким...) јединицама.

Суштинска (превентивна) сврха обавештајно-оперативне противкриминалне ангажованости поменутих посебних састава и полицијско-безбедносне компоненте у целини јесте да обезбеде матичну државу од стратегијског изненађења од носилаца било које врсте организованог криминала. Такође, њихова (реактивна) ангажованост претпоставља ефикасно отклањање испољеног изненађења (нпр., одређени организовани криминални колективитет успоставио је функционални канал за кријумчарење миграната), тако што откривају све појединости о учињеним кривичним делима и њиховим учиниоцима. Међутим, у вези са наведеним треба имати на уму да независно од стручности, опремљености средствима и мотивисаности полицијско-безбедносне компоненте за извршавање задатака, оптималну ефикасност може постићи само уколико су наведене карактеристике својствене и другим снагама система националне безбедности државе. У супротном, резултати полицијско-безбедносне компоненте могу бити обезвређени (омаловажавани) нечијим непрофесионалним поступањем. Иначе, треба имати у виду да сваки састав полицијско-безбедносне компоненте у складу са законским надлежностима и овлашћењима примњује оперативно-техничке и криминалистичке методе с циљем да прибави релевантне информације о делатностима организованих криминалних колективитета, чијим документовањем обезбеђује предузимање судских и других мера против њихових учинилаца.

Први корак у извршавању тог задатка од стране сваког *посебног организацијског састава* полицијско-безбедносне компоненте представља *планирање прикупљања информација* о организованом криминалу за одређени временски период, уобичајено, за годину дана. Планирање се врши у *оперативној ситуацији* – двостран оштро супротстављен тајни процес који обухвата скуп података о носиоцима организованог криминала и њиховим актуелним угрожавајућим делатностима против система вредности државе, са једне, и оперативну ангажованост полицијско-безбедносне компоненте система националне безбедности државе на откривању и установљавању комплекса чињеница о организованом криминалу у датом тренутку против матичне државе, са друге стране. На сложеност планирања указује чињеница да обавештајни подаци о носиоцима организованог криминала могу да буду потпуни или непотпуни, проверени, делимично проверени или непроверени, од једног или више извора, оригинални (документа, средства и сл.), изведени итд., односно да садрже један или више уочљивих аргумената који као спољна манифестација указују на постојање противзаконите делатности организованог(-их) криминалног(-их) колективитета. Стога, основни циљ планирања прикупљања података јесте да се

<sup>38</sup> У Републици Србији то су: Служба за борбу против организованог криминала у Министарству унутрашњих послова и одељења/одсеци у Безбедносно-информативној агенцији, Војно-безбедносној и Војно-обавештајној агенцији.

прошири и продуби фонд сазнања о организованом криминалу, односно максимизира успешност најјачег „оружја“ снага за борбу против организованог криминала – обавештајно-оперативна делатност.

Због условне дводелности расположивих обавештајних сазнања (чине скуп пределиктних и постделиктних делатности у документационом фонду, који чине архивска и актуелна документација<sup>39</sup>) о носиоцима организованог криминала, руководилац организацијског састава (нпр., директор управе за одбрану од организованог криминала контраобавештајне агенције) приликом планирања прикупљања података (треба да) уважава дотичну посебност превентивног и реактивног ангажовања сопствених ресурса. Наиме, израђује *план ангажовања* матичног противкриминалног састава који начелно садржи две групе задатака. *Прва група задатака* обухвата његову општу оперативну ангажованост усмерену ка надзирању опште оперативне ситуације ради регистравања индикатора о испољавању организованог криминала и проверавању почетних оперативних сазнања о новорегистрованом(-им) персоналном(-им) организованом(-им) криминалном(-им) колективитету(-има), односно примену оперативних метода (непосредно запажање, примање писмена, телефонска и непосредна усмена обавештења од грађана, примање обавештења од државних и других органа, средства јавног информисања и др.), за које није потребна сагласност (одобрење) јавнотужилачке компоненте система националне безбедности државе. *Друга група задатака* обухвата његову посебну ангажованост на потврђивању или одбацавања почетних и делимично проверених оперативних сазнања о „активним“ организованим криминалним колективитетима, односно примену оперативних метода и средстава (прикривени иследник, сведок сарадник, пружање симуловане услуге и склапање симулованих правних послова, мера контроле испорука, надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима, контрола пословања одређених лица и привремено одузимање предмета и имовинске користи)<sup>40</sup> за које је потребно одобрење јавнотужилачке компоненте система националне безбедности државе.

План прикупљања података о организованом криминалу представља окончање прве фазе обавештајно-оперативног циклуса. Реч је о документу који садржи циљ и начин ангажовања персоналног састава полицијско-безбедносне компоненте ради потврђивања (документовање) или одбацавања основане сумње о деловању носилаца организованог криминала. За сваки задатак, одређује се извршилац (тим, група), методе, средства, временски рок и саизвршилац, уколико нека врста снага система националне безбедности сарађује у извршењу задатка.

---

<sup>39</sup> Архивски оперативни фонд чине проверена и друга сазнања која се односе на окончане случајеве о организованом криминалу, оперативним или судским поступањем, док актуелна оперативна сазнања о организованом криминалу јесу она која одражавају текућу (свакодневну) оперативну ангажованост полицијског или безбедносног састава у борби против носилаца организованог криминала. – Мијалковски, М. и Томић, Д.; *исто*, стр. 225-229.

<sup>40</sup> Милошевић, М.: *Организовани криминал*, Службени лист Србије и Црне Горе, Београд, 2003, стр. 123-195.

У складу са регистрованим задацима у плану прикупљања обавештајних података одређеног састава полицијско-безбедносне компоненте који персонално одређују њиховог извршиоца, његов руководиоц усмерава и надзире *прикупљање обавештајних података о организованом криминалу* односно примену оперативних метода ради документовања кривичних дела организованог криминала и подношење кривичне пријаве против учиниоца или одбацивање основане сумње. Сложеност и ризичност примене посебних обавештајно-оперативних метода и средстава ради сузбијања организованог криминала захтева одобрење надлежног суда и остваривање сарадње са јавнотужилачком и финансијском компонентом система националне безбедности. Према садржају, могу се разврстати у две групе: тајна инфилтрациона (прикривени иследник, сведок сарадник, симуловани правни послови) и тајна опсервацијска (употреба техничких средстава за сазнавање чињеница о носиоцима организованог криминала<sup>41</sup>). Разврставање је условно, јер се најчешће примењују истовремено две или више метода.

Тако, на пример, *надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичко снимање* обухвата тајно пресретање комуникација осумњиченог („прислушкивање“) постављањем одговарајућих уређаја у средству за комуникацију које користи или пресретањем на други начин, нпр., озвучењем просторија или превозних средстава која користи, и снимањем појединих активности осумњиченог употребом специјалне оптичке технике. Ова метода има наглашен значај у откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала, јер се њоме фонодокументује комуникација осумњиченог са другим лицима фиксним или мобилним телефоном, персоналним рачунаром, телепринтером, пејџером и другим средствима, с једне стране, а оптичним снимањем фото и ТВ-документују непосредни контакти са другим лицима у вршењу кривичних дела, са друге стране.

Напоменуто је да се друга фаза (прикупљање података) обавештајно-оперативно-противкриминалног циклуса окончава подношењем кривичне пријаве против осумњиченог(-их) учиниоца(-лаца) за кривично дело организованог криминала или одбацивања основане сумње. Реч је заправо, само о једној врсти садржаја *треће фазе (обрада прикупљених података)* циклуса, јер њена целина подразумева обрада свих прибављених података о организованом криминалу применом свих метода и средстава, односно њихово претварање у *синтетизовано обавештајно знање*. Ову (аналитичку<sup>42</sup>) фазу реализује анали-

<sup>41</sup> Мијалковски, М.: Тероризам и организовани криминал, *исто*, стр. 213 - 221; Вуковић, С.: *Превенција криминала*, криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 278-299.

<sup>42</sup> Аналитичка делатност у најопштијем смислу представља свеобухватно и студиозно анализирање података о неком лицу, догађају, проблему, појави или колективитету ради идентификовања његових кључних аспеката, чијим се синтетизовањем формулише поуздан став о узроцима који су му претходили, начина испољавања и изазваних последица (остварених резултата). Такво закључивање исказано у форми документа представља непроцењив извор сазнања корисницима (субјектима државе и друштва) за опсежније ангажовање у вези са дотичним проблемом у постојећим и могућим условима.

тички орган (високостручни и искусни кадрови) организацијског састава полицијско-безбедносне компоненте система националне безбедности државе који примењују научне методе и достигнућа из области електронике и кибернетике. Реч је о комплексном процесу обраде података о организованом криминалу: *класификација* на бази заједничких карактеристика, процењивање њихове поузданости, *анализа* (проучавање, схватање, упоређивање, оцењивање и спајање у обавештајну информацију/сазнање), *интерпретација* и *обједињавање* (из више сродних података добија се обавештајни податак у ужем смислу), чија употребна вредност може да буде *оперативна* (за унапређење обавештајно-оперативног противкриминалног поступања дотичног састава полицијско-безбедносне компоненте) и *конвенционална* (за покретање кривичног прогона против учиниоца кривичног дела, информисање врховног менаџмента матичне државе, размену података са сродним службама, информисање јавности...) <sup>43</sup>.

На пример, претпоставља се да би оквирну структуру *Годишњег извештаја о организованом криминалу* Управе за борбу против организованог криминала Безбедносне агенције који доставља Савету за националну безбедност матичне државе требало да чине следећи елементи: (1) укупан број обавештајно-оперативно сагледаваних организованих криминалних колективитета и неопходан број појединости о сваком од њих посебно (укупан број чланова, организацијска структура, територијална размештеност, врсте и начин реализације криминалних делатности, материјална штета коју је учинио држави и друштву и укупан број чланова против којих је покренута кривична пријава); (2) узроци организованом криминалу (унутрашњи и/или прекогранични), (3) проблеми са којима су се оперативци и тимови суочавали у процесу примене посебних метода и средстава за обухват противзаконитог деловања организованих криминалних колективитета; (4) укупан број службених лица која су у некаквом дослуху са носиоцима организованог криминала; (5) карактер сарадње са сродним службама у борби против организованог криминала и (6) предлог мера ради унапређења заштите државе и друштва од организованог криминала.

Израдом завршних докумената, окончава се аналитичка фаза обавештајно-оперативног противкриминалног циклуса. Заправо, окончава се *први ниво анализе организованог криминала* који реализује организацијски састав полицијско-безбедносне компоненте (нпр., Служба за борбу против организованог криминала Министарства унутрашњих послова) система националне безбедности државе, чији финални документ се доставља кориснику. Тиме почиње четврта фаза (*коришћење података*), која се састоји у томе што кориснику (парламент, судска компонента, савет за националну безбедност...), у складу са фондом знања о организованом криминалу који садржи завршни документ омогућава да предузме адекватне мере ради заштите система националних вредности од организованог криминала. На пример, *информација о ескалацији*

---

<sup>43</sup> Ову фазу неки стручњаци означавају термином „криминалистичко-аналитичка делатност“. – Опширније у: Манојловић, Д.: *исто*, стр. 169 – 282.

*организованом криминалу због неадекватних закона* може утицати на Парламент да покрене измену појединих закона ради унапређење превенције те опасности; *информација о коруптивности респектабилног броја службених лица у једном или више министарстава* може утицати на Владу да унапреди контролну функцију ради осујећивања потенцијалних извршилаца кривичног дела организованог криминала итд.

Размотрене чињенице указују на несумњиви допринос завршних докумената полицијско-безбедносне компоненте оперативног елемента система националне безбедности у заштити националних вредности од организованог криминала. Међутим, оргроман број држава закључује да, чак у случају када полицијско-безбедносна компонента води успешну борбу против носилаца организованог криминала, често изостаје жељени стратегијски успех. То првенствено зато што неко на државном нивоу не сагледава укупне резултате, који би представљали основу за покретање нових квалитетних и опсежнијих мера и активности на спречавању и сузбијању организованог криминала. С циљем отклањања таквог пропуштања, функционалне државе успоставиле су посебно државно тело, којем су одређене надлежности и начин функционисања, односно поверен задатак у вези са одбраном од организованог криминала.

Реч је о конституисању *мултидисциплинарне организацијске јединице* чији назив је разнолик (комисија, комитет, одбор итсл.) у **Управљачком елементу система националне безбедности државе**. Чланови тог мултидисциплинарног органа јесу експерти из области политике, права, привреде, финансија, криминалистике, криминологије, безбедности, социологије, психологије и науке, које бира законодавни орган (парламент), коме подноси годишњи извештај, а о свом раду, редовно извештава савет за националну безбедност. Његове надлежности<sup>44</sup> су аналитичке, оценске, прогнозерске (предвиђајуће), програмске и сугестивно-препоручујуће државним и друштвеним органима у смислу њихове оптималне превентивно-репресивне ангажованости против носилаца организованог криминала. Заправо, *такво тело реализује други (виши) ниво анализе организованог криминала*, на основу сазнања (извештајни завршни документи) свих компонената система националне безбедности чији основни задатак је да штите националне вредности од организованог криминала (Имајући у виду да у комплексу задатака Канцеларије Савета националну безбедност и заштиту тајних података Републике Србије, један од њих представља „обављање стручних послова за потребе Савета...“<sup>45</sup>, претпоставља се да обухвата виши ниво анализе облика угрожавања националне безбедности наше државе, дакле и организованог криминала). Анализом садржаја завршних докумената о сваком облику организованог криминала понаособ и свих зајед-

<sup>44</sup> Није надлежно да непосредно открива, гони и пресуђује учиниоцима кривичних дела организованог криминала, нити да руководи професионалним (наменским) снагама за борбу против организованог криминала.

<sup>45</sup> Уредба о оснивању Канцеларије Савета за националну безбедност, *Службени гласник РС*, број 12/2009. Назив овог тела је после доношења Закона о тајности података (*Службени гласник РС*, број 104/2009) промењен у *Канцеларију Савета за националну безбедност и заштиту тајних података*.

но оно уобличава оцену о узроцима, нивоу и карактеру претње националној безбедности организованим криминалом и установљава ниво успешности противкриминалне политике матичне државе, у крајњем, вољу политичке елите за суочавање са овом специфичном претњом. На основу оцене стања организованог криминала (нивоа угрожености система националних вредности њиме) предвиђа његово испољавање у блиској будућности и израђује државни програм за његово спречавање и сузбијање, односно ажурира постојећи. Дотични програм<sup>46</sup> предочава савету за националну безбедност, изнимно и неком другом државном органу, и поступа у складу са захтевима у вези са његовом евентуалном корекцијом.

Документи овог мултидисциплинарног органа израђени применом аналитичко-синтетичког метода<sup>47</sup>, треба да садрже одговор на сва питања у вези са одбраном националних вредности од организованог криминала. Првенствено, врховном менаџменту државе треба да омогуће да самокритички сагледа сопствену вољу за бескомпромисну борбу против организованог криминала и ваљано оцени ефикасност рада сваког субјекта система националне безбедности матичне државе у спречавању и сузбијању организованог криминала, а то подразумева издавање нових задатака ради унапређења заштите националне безбедности од организовано-криминалне претње. Такође, треба да дају одговор на питања која основано поставља јавност, попут: „Ко или шта спутава актуелну власт да не оствари обећање у предизборној кампањи о искорењивању организованог криминала?“, „Како је могуће да неко веома брзо стекне огромно богатство а надлежни државни органи не утврде његово порекло?“, „Како је могуће да кривичнопроцесни поступак против окривљених лица за кривична дела организованог криминала траје годинама и често се окончава без адекватних казни?“ и сличних.

Несумњиво, методолошки приступ и аналитички процес рада таквог органа управљачког елемента система националне безбедности државе је специфичан за сваку државу и представља службену тајну. Са друге стране, имајући у виду кључна обележја сложености одбране националних вредности од организованог криминала, реалистично је претпоставити да оно израђује информације, студије, програме..., узимањем у обзир следећих елемената: узроци (унутрашњи и спољни) који погодују или могу погодовати настајању и ескалацији појединих или свих облика организованог криминала<sup>48</sup>; циљеви, јачина, орга-

---

<sup>46</sup> Независно од разноликости од државе до државе, дотично тело тај Програм операционализује у планове за одбрану националних вредности од организованог криминала који представљају извориште, упутство и обавеза за ефикасно ангажовање снага система националне безбедности. Уобичајено, реч је о краткорочним (једногодишњи), средњорочним (петогодишњи) и дугорочним (деценијски...) плановима, који обавезно садрже механизме надзора остваривања.

<sup>47</sup> Његови саставни делови су: аналитички посебни методи (анализа, апстраховање, специјализација и дедукција) и синтетизујући методи (синтеза, конкретизација, генерализација и индукција), који резултују закључивањем, а „закључивање и научно и свако друго сазнање подразумевају и доказивање и оповргавање“. – Милосављевић, С. и Радосављевић, И.: *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2000, стр. 202 – 214.

<sup>48</sup> „Облици савременог организованог криминала: организовани економски криминал, организовани нарко-криминал – „нарко-мафија“, ауто-мафија, илегалне миграције и кријумчарење мигра-



низованост, стратегију и тактику организованих криминалних колективитета који угрожавају националну безбедност државе; повезаност унутрашњег и прекограничног организованог криминала; утицај организованог криминала на испољавање тзв. класичног криминала и облика политичког насиља, попут тероризма, оружане побуне и сличних; утицај субјективних слабости снага система националне безбедности на појаву и ескалацију организованог криминала итд.

У *општем смислу*, резултати рада (информације и предлог мера у вези са оптималном заштитом националних вредности од организованог криминала доследним поштовањем стратегије нулте толеранције у спречавању и сузбијању организовано-криминалне претње) овог мултидисциплинарног тела *заснованих на обавештајним сазнањима*, могу пресудно да утичу, пре свега, на превентивну успешност одбране државе и друштва од организованог криминала. То претпоставља да круцијални циљ информисања врховног менаџмента државе о организовано-криминалној претњи националној безбедности треба да буде на саопштавању обима и карактера учињених и могућих штетних последица организованог криминала систему вредности матичне државе. У *посебном смислу*, циљ информисања врховног менаџмента матичне државе треба да буде аргументовано указивање на чињеницу о томе да корумпирана службена лица и носиоци јавних функција представљају највећи генератор свих облика организованог криминала. Таква (*обавештајно-аналитичка*) сазнања, између осталог, „гарантују, обезбеђују“ систематско изгледно установљавање (дешифровање) искрене или декларативне ангажованости врховног менаџмента државе у заштити националних вредности од противзаконитих делатности организованих криминалних колективитета. У првом случају (искрена ангажованост), реч је о могућности да се организовано-криминална претња испољава као безбедносни изазов, изнимно (само у временском року који је неопходан да се обавештајно-оперативном делатношћу прибаве докази о противзаконитој делатности носилаца организованог криминала) као претња националној безбедности<sup>49</sup>, а у другом случају (декларативна ангажованост), реч о распрострањеном (већ виђеном) сценарију у многим државама савременог света, чија суштина је у повременом или систематском громогласном јавном обећању политичке елите државе да ће водити „бескомпромисну“ борбу против организованог криминала, међутим, пракса је аргументовано демантује.

---

ната, трговина људима, „секс-индустрија“ и „сексуална мафија“, трговина људским органима и деловима тела, организовани насилнички криминал, злоупотреба деце од стране организованог криминала – „беби-мафија“, организовани криминал односно мафије у другим областима: „царинска мафија“, „друмаринска мафија“, „саобраћајна мафија“, „археолошка и уметничка мафија“, „просветно-научна мафија“, „фармакомафија“, „дуванска мафија“, „спортска мафија“, „високотехнолошка мафија“, „еколошка мафија“, „корупционашка мафија“ итд.“. – Мијалковић, С. и Бајагић, М.: *исто*, стр. 73-256.

<sup>49</sup> „Србија је спремна да се ухвати у коштац са организованим криминалом, а само ове године криминалистичка полиција је процесуирала 12 организованих група са укупно 104 члана које су се бавиле пре свега кријумчарењем наркотика, људи, нафте и делима их области високотехнолошког криминала“, навео је министар полиције Републике Србије Небојша Стефановић на отварању Међународне конференције министара унутрашњих послова Србије, Црне Горе и Македоније 14.11.2016. године, а пренео Танјуг.

На пример, нарко-криминал (облик организованог криминала), независно од распрострањености присутан је у свакој држави савременог света<sup>50</sup>. Међутим, ретке су државе у којима се држава и друштво фокусирају на овај облик угрожавања националне безбедности с аспекта изазваних штетних последица у актуелном тренутку и процењених – у блиској (средњорочна-петогодишња) и даљој (дугорочна-десетогодишња) будућности. Будући да нарко-криминал обухвата кривична дела првенствено (непосредно) управљена против живота<sup>51</sup> и здравља људи, а посредно и против националне безбедности државе, информисање врховног менаџмента државе треба садржи чињенице о стратегији и тактици организованих нарко-криминалних колективитета. Међутим, првенствено треба да садржи чињенице о последицама, и то: укупан број лица (од тог броја, колико њих је малолетног узраста) у матичној држави који употребљавају дрогу<sup>52</sup>, колико зависника дроге је због предозирања окончало свој живот у извештајном периоду (нпр., годину дана), колико држава и друштво троше средстава за њихово лечење итд. Под претпоставком да у једној календарској години дрога је узрок смрти стотинак лица<sup>53</sup>, а током пет година неколико стотина лица, реч је о цифри која треба да заокупи адекватну пажњу врховног менаџмента државе. У ствари, таква информација мора да забрине врховни менаџмент државе, пре свега, с аспекта схватања сопственог својеврсног саучествовања у „добровољној“ смрти дотичних лица, које се огледа у неадекватном руковођењу снагама за спречавање и сузбијање нарко-криминала. Са друге стране, јавност је углавном ускраћена за такву синтетизовану информацију, чиме се неопрезно повлађује аморалном и противзаконитом деловању организованим нарко-криминалним колективитетима. Упутно је да јавност буде обавештена о последицама нарко-криминала, каква је пракса, на пример, о жртвама које су последица тероризма – тренутно се саопштава број убијених и повређених особа неког напада терориста.

Или, приликом окончања друге фазе циклуса обавештајно-оперативне противкриминалне активности (хапшење чланова одређеног организованог криминалног колективитета) понекад, јавност буде обавештена о причињеној финансијској штети држави и друштву. Под претпоставком да врховни менаџмент државе буде информисан о таквој штети, која на пример, за период од годину дана износи 500 милиона евра, у том случају, довољна је само та чињеница да схвати степен и размере претње организованог криминала нацио-

---

<sup>50</sup> „Према подацима ОУН, данас у свету око 185 милиона људи (или 3 одсто глобалне популације) употребљава дроге, од којих 79 одсто канабис..., 5 одсто хероин...“ (Према: World Drug Report 2004, United Nations Office on Drug and Crime, Vienna, 2004, p.8).

<sup>51</sup> Европски центар за праћење дрога саопштио је да у Европи у 2014. години регистровано 6.800 смртних случајева од предозирања наркотицима. – Телесковић, Д.: „Млади наркомани у ЕУ заморчићи за нове дроге“, *Политика*, Београд, 6.6.2015, стр. 8.

<sup>52</sup> Поводом најаве расправе у Влади Србије о Нацрту националне стратегије за борбу против дрога, саопштено је да у Србији живи око 100.000 наркомана. – Н.Н.: „Национална битка против дроге“, *Политика*, Београд, 24.8.2007, стр. 1.

<sup>53</sup> „У току 2008. године на територији града Пожаревца од предозирања наркотицима преминуло је осам особа...“ – Новковић, Д.: „Дрога све више узима данак у пожаревачкој општини“, *Правда*, Београд, 26.1.2009, стр. 4.

налној безбедности<sup>54</sup>. Наиме, поменути цифру треба довести у комплексном контексту: тај новац у државном буџету могао је бити употребљен за инвестиције или функционисање једне или више области друштвеног живота, будући да се на пример, оправдано промовишу стране инвестиције у матичној држави када је њихов износ много мањи од 500 милиона евра итд.

## Закључак

Респектабилан број поузданих сазнања указују на то да организовани криминал представља најопаснији неконвенционални облик угрожавања националне безбедности преовлађујућег броја држава савременог света. То, несумњиво зато што се систематски потврђује нелагодна чињеница о томе да није занемарљив број службених лица, чак у врху државне администрације, која повлађују и/или директно учествују у вршењу кривичних дела организованог криминала. Међу бројним и разноврсним последицама такве њихове коруптивности, посебно је важна следећа: носиоци организованог криминала (организовани криминални колективитети) приређују многа изненађења матичној држави, која се састоје у наношењу непроцењиве материјалне, моралне и безбедносне штете. Заправо, стварају утисак о неспособности државе да ефикасно заштити националне вредности од њихових противзаконитих делатности.

Држава ради ефикасне заштите свог система вредности од носилаца угрожавајућих делатности успоставља систем националне безбедности који рационалном употребом расположиве моћи првенствено тежи да буде превентиван. Квалитетна обавештеност о стварним и потенцијалним носиоцима угрожавајућих делатности представља важан предуслов његовог превентивног испољавања, наравно и репресивног испољавања. Такво сазнање упозорава на то да уколико систем националне безбедности државе је открио и спречио („пресекао“) деловање неког организованог криминалног колективитета у фази када је причинио штету систему националних вредности, то значи да није био адекватно обавештен. Узроци евентуалног таквог пропуштања могу бити бројни, углавном, познати су врховном менаџменту државе и тиме отклоњиви. Наиме, за квалитетну обавештеност система националне безбедности државе задужене су посебне снаге (службе, агенције) чију ангажованост усмерава и надзире највиши државни орган. Стога, евентуална неадекватна усмереност и надзор њихове обавештајно-оперативне ангажованости у погледу заштите система националних вредности од организованог криминала може резултовати слабој обавештености државе о том облику опасности. Сва друга ограничења (нпр., недовољна стручност полицијско-безбедносне компоненте) отклоњива

<sup>54</sup> „У полицијској акцији „Резач“ ухапшено је 80 особа у Србији осумњичене да су од 2004. године оштетили буџет Србије за 100 милиона евра“. – Вукосављевић, Д.: „Полицијска акција – Резач“, *Политика*, Београд, 27.12.2015, стр. 1.; „У полицијској акцији „Скенер 2“ у више градова у Србији ухапшено је 49 особа осумњичених за корупцију који су оштетили буџет Србије од 7,6 милиона евра“. – А.Б.: „Скенер 2 открио корупцију од 7,6 милиона евра“, *Политика*, 16.4.2016, стр. 9.

су у реалном временском року, наравно, уколико постоји воља политичке елите државе.

Закључак је једноставан. Патриотска, поштена, стручна и професионална политичка елита (врховни менаџмент) државе адекватним усмеравањем, надзирањем и коришћењем резултата обавештајне компоненте система националне безбедности може обезбедити оптималну превентивну заштиту националних вредности од организованог криминала.

## Литература:

1. Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Nelson-Hall, Chicago, 1990.
2. Angeleski, M.: „Vo borbata protiv organiziraniot kriminalitet e potreben poorganiziran naučno-stručen pristap“, *Godišnik na Fakultetot na bezbednost*, Skopje, 2002.
3. Albanese, S.J.: „The causes of organized crime“, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Thousand Oaks, No. 4/2000.
4. Bavcon, Lj.: *Kriminalna politika i njene tendencije*, Cankarjeva zadužbina, Ljubljana, 1968.
5. Bošković, M.: *Organizovani kriminal*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
6. Vuković, S.: *Prevenција kriminala*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2017.
7. Collins, M.J.: *Grand Strategy*, Anapolis, Md. 1973.
8. Heijden, T.: „Merenje organiziranega kriminala v zahodni Evropi“, *Proučevanje in primjeralni vidiki policijske dejavnosti v svetu*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 1998.
9. Ignjatović, Đ.: *Organizovani kriminalitet (drugi deo)*, Policijska akademija, Beograd, 1998.
10. Klisarić, M.: *Menadžment kvaliteta funkcije suprotstavljanja kriminalitetu*, Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“, Novi Sad, 2016.
11. *Krivični zakonik Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05, 107/05, 79/09 i 11/09.
12. *Mala politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1966.
13. Manojlović, D.: *Kriminalistička analitika*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, JP Službeni glasnik, Beograd, 2008.
14. Marinković, D.: „Organizovani kriminalitet – izazov krivičnom zakonodavstvu“, *Bezbednost*, MUP Republike Srbije, Beograd, 2, 2004.
15. Marinković, D.: *Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne metode*, Prometej, Novi Sad, 2010.
16. Mijalkovski, M.: „Organizovani kriminal – najopasniji oblik ugrožavanja bezbednosti države“, *Revija za bezbednost*, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 12, 2008, str. 5-16.
17. Mijalkovski, M.: *Obaveštajne i bezbednosne službe*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
18. Mijalkovski, M.: *Terorizam i organizovani kriminal*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010.
19. Mijalkovski, M. i Konatar, V.: *Neobaveštajna rovarjenja obaveštajaca*, Prometej, Novi Sad, 2010.

20. Mijalkovski, M. i Tomić, D.: *Obaveštajni sistemi*, Pi-pres, Pirot, 2013.
21. Mijalković, S. i Bajagić, M.: *Organizovani kriminal i terorizam*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2012.
22. Milosavljević, S. i Radosavljević, I.: *Osnovi metodologije političkih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, 2000.
23. Milošević, M.: *Organizovani kriminal*, Službeni list Srbije i Crne Gore, Beograd, 2003.
24. *Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala*, 05 Broj:02-1806/2009-1 od 26. Marta 2009. Godine. www.srbija.gov.rs, pristupljeno 11. Maja 2012. Godine.
25. Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 6 od 27.6.2001.
26. *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, br. 88/2009.
27. Simonović, B.: *Kriminalistika*, Institut za pravne i društvene nauke u Kragujevcu, Kragujevac, 2004.
28. Simović-Hiber, I.: „Pravni okvir fenomena organizovanog kriminala“, *Zbornik radova*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, Beograd, 2007, str. 115-132.
29. Teofilović, N. i Teofilović, T.: „Suzbijanje organizovanog kriminaliteta“, *Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta – II*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007, str. 123-135.
30. Zalisko, N.: „Russian organized crime: The foundation for trafficking“ *Police*, Bobit Publishing Company, Redondo Beach, 2000.
31. *Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, br. 72/2011 i 101/2011.
32. *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela*, Službeni glasnik RS, br. 42/02, 27/03, 39/03, 60/03, 29/04, 58/04, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 i dr. zakon i 101/11 – dr. zakon.

## THE INTELLIGENCE FRAMEWORK OF THE PHENOMENON OF ORGANIZED CRIME

**Summary:** Organized crime is a negative social phenomenon and a serious felony which greatly violates human rights of citizens and jeopardizes the national security of the state. The defense of the system of national values from organized crime is a responsible and complex task whose major bearers are the specially trained forces of the national security system of the state. Their overall engagement includes intelligence-operational activities, directed and controlled by the top management of the state, which of course also uses its results. This paper discusses and presents some of the aspects of the intelligence-operational activity of the forces of the national security system in the process of protecting national values from organized crime, emphasizing the significance of the zero tolerance strategy in preventing and suppressing the threat of organized crime to national security.

**Key words:** intelligence activity, intelligence-operational activity, intelligence system, system of national values, organized crime, the fight against organized crime

